

Зуєнко Н. О.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ У ГАЛУЗІ ЕНЕРГЕТИКИ

Анотація. У статті розглядаються особливості засвоєння та перекладу німецької термінології з вживанням в енергетичній галузі. З'ясовано, що основною стилістичною межею є стислість та чіткість викладу формулювань. Обґрунтовано, що складність перекладу науково-технічних текстів полягає у розкритті та передачі іншомовних реалій.

Ключові слова: лакуни, морфологічні структури, складні іменники, термінологічні одиниці, багатозначність.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її значення. Активізація сучасної міжнародної комунікації, міжнародного економічного співробітництва, а також стрімкий розвиток науки і техніки сформували у студентів позитивну мотивацію до вивчення іноземних мов, тобто студенти немовних вищих навчальних закладів прагнуть практично оволодіти іноземною мовою як засобом одержання спеціальної інформації з фахового предмета і як засобом спілкування у професійно-ділових ситуаціях. Ці функції реалізуються через зміст науково-технічної літератури, однією з основних особливостей якої є використання науково-технічних термінів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню термінів науково-технічної галузі приділяють значну увагу як українські, так і зарубіжні вчені. Це питання у своїх працях розглядали Т.Кияк, Б. Клименко., А. Коваленко, Д. Ломте, К. Сухенко та інші. До поняття «науково-технічна література» входять такі її різновиди, як власне науково-технічна література, а саме монографії, збірники та статті з різних проблем науки і техніки; навчальна науково-технічна література (підручники, довідники і т.д.); науково-популярна література з різних галузей техніки; технічна і супровідна документація, технічна реклама, патенти та ін. [2]. Характерними ознаками науково-технічної літератури є:

- особливий стиль, який відрізняє її від інших типів літератури;
- насиченість тексту спеціальними термінами, термінологічними словосполученнями.

Це викликає певні труднощі в розумінні такої літератури. Саме тому метою даної статті є вивчення особливостей засвоєння та перекладу німецької термінології з подальшим вживанням її в енергетичній галузі.

Виклад основного матеріалу. Термінологія в галузі енергетики є важливою складовою лексичного запасу німецької мови. На утворення термінів впливають різноманітні фактори. Кожна галузь людських знань використовує ті чи інші терміни для забезпечення своїх потреб у передачі великої кількості фахової інформації.

Відомо, що термінологія будь-якої галузі знань чи професії – це не довільна сукупність окремих слів, словосполучень, символів, а певна і достатньо визначена система, бо ж незалежно від своєї структури термін має своє значення тільки як компонент певної термінологічної системи [2]. Термін має бути назвою спеціального поняття, і в цьому його головна номінативна функція. Для чіткої передачі значення терміну потрібно дослідити терміни, які функціонують як в українському, так і в німецькому науковому мовленні.

У німецькому науковому мовленні в процесі термінування нових науково-технічних понять перевагу слід віддати утворенню термінів на основі інтернаціонального (переважно греко-латинського) лексичного і словотвірного фонду. Терміни, які складаються з грецьких та латинських елементів, з однаковою легкістю утворюються в багатьох мовах, причому форми їх побудови є дійсно міжнародними. Прикладами інтернаціональних термінів у галузі енергетики є: *der Feeder* – фідер; *das Amperemeter* – амперметр; *die potentielle Energie* – потенційна енергія; *der Energieblock* – енергоблок; *der Generator* – генератор; *der Transformator* – трансформатор; *die Phase* – фаза; *der Elektromotor* – електродвигун [7].

Певного поширення у німецькій мові набули термінологічні лексичні лакуни. Це, зокрема, такі лексичні одиниці, які можна розглядати в якості термінологічних лакун в енергетиці: *der Widerstand* – опір; *der Schalter* – вимикач; *der Strom* – струм [3].

Однак значна кількість термінологічних одиниць не має особливостей при передачі лексичного значення. Але оскільки вивчення термінології з галузі енергетики є дуже важливим для майбутнього фахівця-енергетика, то слід використовувати словник термінів, що означають основні поняття: *der elektrische Pumpe* – електричний насос; *die elektrische Ausrüstung* – електрообладнання; *die Hochspannung* – висока напруга; *die Ausschaltung* – вимикання; *der Blankdraht* – оголений дріт; *die Hochspannungsanlage* – високовольтна установка; *den Kreis schließen* – замкнути коло [3].

У німецькій мові спостерігається використання іменників в якості означень. У такому разі смислове навантаження несе основний іменник, а іменник, використаний в якості означення, несе на собі додаткове навантаження. Іменник, який використовується як прикметник, вказує на те, що об'єкт, який передається цим іменником, характеризується через відношення до іншого об'єкту. Прикладом цього можуть послужити такі німецькі термінологізми, як: *das Magnetfeld* – магнітне поле; *das Stromnetz* – електромережа; *die Stromversorgung* – електроживлення [7]. Термінологізми утворюють також складні іменники.

Шар складних іменників є досить чисельним. Такі іменники є надзвичайно характерними для німецької мови. Рід складних іменників залежить від основного слова. До цієї категорії іменників належать такі терміни, як: *der Stromwandler* – трансформатор; *die Energiequelle, die Kraftquelle* – джерело енергії; *die Stromschaltung* – вмикання струму; *der Drahtbruch* – обрив проводів; *der Stromleiter* – провідник; *die Kraftstromleitung* – лінія електропередачі; *das Kraftwerk* – електростанція; *das Elektrizitätswerk* – електростанція; *die Stromzuführung* – подача електричного живлення; *die Energiewirtschaft* – енергетика; *das Energieversorgungssystem, das Verbundsystem* – енергетична система; *der Erdschluß* – замикання на землю; *der Masseschluß* – замикання на корпус; *der Stromwender* – комутатор; *der Stromzähler* – електричний лічильник [7].

Вивчення термінології в галузі енергетики має вирішальне значення у набутті навиків професійного мовлення. У зв'язку з цим обов'язково потрібно працювати над розвитком навичок мотивації незнайомих термінологічних одиниць на основі знань основних моделей субмови своєї спеціальності. Для цього корисно постійно поповнювати свій словниковий запас словами, що позначають поняття, явища, предмети даної галузі німецькою мовою. Для кращого запам'ятовування таких лексичних одиниць своєї спеціальності доцільно звертати увагу на зображення предметів із написами німецькою мовою їх головних складових. Наприклад: 1) *der Glaskolben* – скляна колба; 2) *das Edelgas* – інертний газ; 3) *der Wolframfaden* – вольфрамова нитка; 4) *der Halter* – тримач; 5) *die Schleifleitung* – контактний дріт (електроди); 6) *das Glasbein* – скляна ніжка; 7) *der Stöckel* – цоколь [3].

З огляду на неоднозначність, відсутність перекладних відповідників (у випадку термінів-неологізмів) та національну варіативність, науково-технічні терміни як мовні знаки мають труднощі при перекладі.

Значні труднощі при перекладі виникають через те, що в лінгвістичному аспекті для термінів, як і для інших слів мови, характерне явище багатозначності. У мові науки і техніки це явище поширене через те, що у терміносистемах різних галузей науки і техніки широко застосовується так зване семантичне словотворення, коли існуючій формі слова приписується те чи інше значення. Наприклад: *der Schalter* – 1) засувне віконце (в установі); 2) комутатор (електр.); *die Quelle* – джерело: 1) (енергії) *die Energiequelle*; 2) (цілюще) *die Heilquelle*; 3) (мінеральне) *die Mineralquelle*; 4) (першоджерело) *die Urquelle*; 5) (випромінювання) *die Strahlenquelle*; *Induktiv* – індуктивний: 1) *induktive Methode* (філософ.); 2) *der Induktionsstrom* (електр.) [3].

У деяких випадках один і той самий термін має різні значення в межах різних наук. Особливі труднощі для перекладу становлять випадки, коли один і той самий термін має різне значення залежно від приладу й обладнання. Вирішальним при перекладі багатозначного терміна є контекст. Прикладом цього можуть послужити такі німецькі термінологізми, як: *die Isolierung* – ізоляція: 1) *in der Bedeutung die Isolierschicht*; 2) *Isolierung der Kranken*; 3) *die Gefängnishaft mit strenger Isolierung*. *Der Isolator* – ізолятор: 1) *der Nichtleiter*; 2) *der Isolierraum* [7].

У спеціальному тексті нерідко буває елемент новизни, який є особливо цікавим, але пов'язаний із вживанням нових термінів (термінів-неологізмів), ще не зафіксованих у

словниках. Зрозуміло, що такі випадки можуть створювати серйозні проблеми у розумінні тексту. Основна умова подолання цих труднощів полягає в детальному аналізі описуваного явища і передачі його термінами, що вже є установленними в науці. Актуальні наукові проблеми, найновіші технічні винаходи і відкриття висвітлюються в друкованих виданнях, і перш за все – у періодичних виданнях, до яких і повинен звертатися користувач. Розглянемо, наприклад, лексику, яка отримала нове значення після появи електричної лампочки [5].

	ursprüngliche Bedeutung	neue Bedeutung in der Elektrotechnik
Schalter	Riegel	Kipphebel zum Schließen des Stromkrieses
schalten	stoßen, schieben, verfahren	einen Stromkreis verändern
Strom	großer Fluss	Elektrizität
fließen	(von Flüssigkeit)	(von elektrischem Strom)
Widerstand	Gegenwehr im Kampf	Hindernis für den elektrischen Strom

Характерною рисою сучасної науково-технічної літератури є використання скорочень та аббревіатур. Науково-технічна література є сферою широкого вживання різних скорочень – як тих, що увійшли до мови і зафіксовані у словниках, так і авторських, що створені тільки на конкретний випадок і зафіксовані лише в одному тексті. У деяких видах текстів скорочення іноді становлять 50 відсотків усіх слововживань та 15 відсотків словникового складу [4]. З точки зору їх перекладу зазначений розподіл скорочень доцільний тому, що останні, як правило, мають свої відповідні повні форми у конкретному тексті і їх розуміння зазвичай не викликає труднощів, тоді як при перекладі перших іноді можуть не допомогти й перекладні словники скорочень, якщо вони не містять потрібного скорочення. Потрібно пам'ятати, що в процесі перекладу загальноприйняті, тобто офіційні, скорочення не можна довільно змінювати та замінювати. Загальноприйнятими в енергетиці є такі скорочення: V (*Volt*) – вольт; A (*Ampere*) – ампер; Hz (*Hertz*) – герц; Ah (*Amperestunde*) – ампер-година; EMK (*elektromotorische Kraft*) – електрорушійна сила [7].

Серед труднощів перекладу науково-технічного тексту слід виділити наявність певної групи інтернаціональних слів, які, незважаючи на схожість звучання у різних мовах, відрізняються в кожній мові своєю семантикою і стилістичним забарвленням. У теорії перекладу такі слова відомі як «зрадливі друзі перекладача» [4]. Складність перекладу таких слів полягає в необхідності правильного добору значення слова, яке відповідало б змісту конкретного тексту. Саме контекст ліквідує багатозначність слова і забезпечує конкретизацію того чи іншого значення, наприклад: *die Billion* – трильйон; *der Zentner* – півцентнера.

Лексичні відмінності в тексті є очевидними (наявність спеціальної лексики, термінів), а в граматичному плані вони значно менш виразні, але не менш різноманітні.

Найпомітнішою граматичною особливістю науково-технічних текстів є велика кількість різного роду поширених складних (у першу чергу, складнопідрядних) речень, що вживаються для передачі типових для наукового викладу логічних відношень між об'єктами, діями, поді-

ями та фактами. Наприклад: *Wenn man den Schalter einschaltet, schließt sich der Stromkreis. Der Strom fließt durch die Leitung in die Birne. Dort muss er den Widerstand fein gewickelter Wolframfäden überwinden, die in den Glaskolben ragen. Die hauchdünnen Fäden in der Leuchtwendel kommen dabei zum Glühen. Dadurch brennt die Birne* [5].

Німецькій мові властива багатозначність не лише лексична, а й граматична, тобто одні й ті самі дієслова можуть бути самостійними дієсловами, допоміжними дієсловами або дієсловами з модальним значенням. Це також ускладнює розуміння тексту. Так, дієслова *haben* і *sein* можуть бути: 1) самостійними дієсловами, наприклад: *Die Alternativenenergiequellen haben viele Vorteile während der Energiekrise*; 2) допоміжними дієсловами, наприклад: *Die Energie ist zur Grundlage des Lebens der Menschheit geworden*; 3) дієсловами з модальним значенням, причому в науковій літературі вони вживаються саме в модальному значенні, наприклад: *Man hat noch viele Probleme auf dem Gebiet der Energiewirtschaft zu lösen*.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, в науково-технічних текстах зазвичай застосовують певну граматичну будову, стилістику тексту, яка відповідає цілям і завданням вихідного наукового тексту. Для технічної мови властива наявність великої кількості термінів, різних видів скорочень, і основною стилістичною межею є стислість та чіткість викладу формулювань. Головною ознакою технічної літератури є насиченість тексту спеціальними термінами, які просто відсутні не тільки у звичайних, але й у термінологічних словниках. Саме точна передача нових термінів рідною мовою є основною перевагою технічного перекладу.

Отже, основна складність перекладу науково-технічних текстів, а саме переклад термінів, полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій. Було би невірним говорити про переклад термінів як таких. Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо науково-технічного, є повне розуміння його користувачем.

Література:

1. Клименко Б.В. Электричні та магнітні пристрої: Термінологія міжнародного електротехнічного словника / Б.В. Клименко // Електротехніка і Електромеханіка. – 2008. – №6. – с. 26-32.
2. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / А.Я. Коваленко. – Київ, 2002. – с. 58-59.
3. Лепинг Е. И. Русско-немецкий словарь / Е.И. Лепинг, Н.П. Страхова, К. Лейн, Р. Эккерт – М.: Русский язык, 1983. – 847 с.
4. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу / К.М. Сухенко. – К.: вид-во Київ. ун-ту, 2000. – 124 с.
5. Duden. Rechtschreibung und Wortkunde 9. Auflage Dudenverlag. – Mannheim. Leipzig. Wien. Zürich, 2008. – 575 S.
6. Juan C. Sager. Die Übersetzung im Kommunikationsprozeß / Sager C. Juan. – Heidelberg, 1994.
7. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.electropedia.org>

Зуенко Н. А. Особенности перевода немецких терминов в области энергетики

Аннотация. В статье рассматриваются особенности усвоения и перевода немецкой терминологии с употреблением в энергетической отрасли. Выяснено, что основной чертой является краткость и четкость изложения формулировок. Обосновано положение о том, что сложность перевода научно-технических текстов заключается в раскрытии и передаче иностранных реалий.

Ключевые слова: лакуны, морфологические структуры, сложные существительные, терминологические единицы, многозначность.

Zuyenko N. Features german translation of terms in the energy sector

Summary. The article deals with the peculiarities of assimilation and translation of the German terminology that with the use of Energy. It was found that the main stylistic limit is the brevity and clarity of wording. Grounded difficulty translation scientific texts is disclosure and pre-chi foreign realities.

Key words: gaps, morphological structure, complex nouns terminolohichni unit ambiguity.